

Arkeologisk utredning, etapp 1, inom fastighet Ekhammar 4:268, Rankhusområdet Upplands Bro kommun (lst dnr 43112-33244-2015) Preliminär resultatredovisning PM

Jan Äblström

Efter beslut av länsstyrelsen den 20 oktober 2015 har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utfört en arkeologisk utredning, etapp 1 inför detaljplaneläggning av rubricerat område.

Utredningen omfattar ett ca 335 hektar stort markområde öster om Brunna i Kungsängen (se bifogad karta). Den berörda marken består till största del av skog som är omväxlande höglänt och låglänt. Sluttningarna är ofta branta och det förekommer höglänta vidsträckta blockrika platåer. De lägre liggande delarna är flacka, delvis f.d. åkermark (planterade med gran eller igenväxande) eller blockrik obrukad mark. Till mindre del omfattas öppen mark vilken återfinns utmed den västra områdesgränsen, vilket motsvarar ett läge norr om f.d. Näs/Ekhammars bytomt. Utmed den östra gränsen finns mindre partier öppen mark vid Rankhus och Stigstorp. Jordartskartan visar på blockrik morän och glacial och postglacial lera. Nivån över havet varierade mellan 20 till 50 meter. Utmed den östra områdesgränsen finns några bebodda fastigheter, Rankhus och Stigstorp.

Utredningsarbetet har omfattat:

- En genomgång av Fornminnesregistret (FMIS) varvid samtliga lämningar belägna inom utredningsområdet har listats (se tabell 1).
- För att klargöra markanvändningen och bebyggelsesituationen i området har ekonomiska kartan från 1950-tal, häradsekonomiska kartan (odaterad) samt avmätningar av enheterna Näs by/Ekhammar från 1690 och 1865, Brunna från 1690, Tibble från 1724 och Granhammar från 1753 studerats. Av kartorna har häradsekonomiska kartan (blad Granhammar) rektifierats.
- Utredningsområdet har inventerats. De sedan tidigare i fornminnesregistret (FMIS) registrerade oklara lämningarna (Kungsängen 8:1–2 och Kungsängen 92:1) besöktes för ny bedömning. Samtliga påträffade lämningar och utpekade ytor där fornlämning bedöms kunna finnas har dokumenterats. Läget har mätts in med GPS.

Kartstudien visar att området till största del legat under Näs/Ekhammar och att partier i den norra delen legat under Brunna, Tibble och Granhammar. Bytomterna ligger utanför utredningsområdet. Innan tiden för upprättandet av häradsekonomen förekommer ingen bebyggelse i området. På den häradsekonomiska kartan finns *Rankhus* karterat med åker, norr därom torpet *Carlberg* med en liten odlingsyta och på platsen för dagens Stigstorp finns torpet *Bredsten* markerad med åker.

Enligt 1600–1700-talskartorna har området, förutom vid Näs/Ekhammar utgjort utmark, skog. Från och med häradsekonomen tillkommer odlingsmark, vid ovan redovisad bebyggelse. I områdets norra del redovisar både häradsekonomiska kartan och 1950-talets ekonomiska karta stora åkerytor dock utan bebyggelse.

Sedan tidigare är 16 lämningar registrerade i FMIS, varav 13 har status som fornlämning och tre är registrerade som *uppgift om*. Vid inventeringen dokumenterades 17 nya objekt varav en med status som fornlämning. Av de 17 objekten är fem möjliga fornlämningar där det kan finnas fornlämning som inte syns i markytan. På de platserna fordras utredningsgrävning för att klargöra fornlämningsförekomsten (se tabell 1 och bifogad karta).

Merparten av lämningarna återfinns i områdets sydvästra hörn i relativ närhet av Näs/Ekhammars f.d. bytomt. Där förekommer flera gravfält och ensamliggande gravar samt odlingslämningar. I det nordvästra hörnet finns en

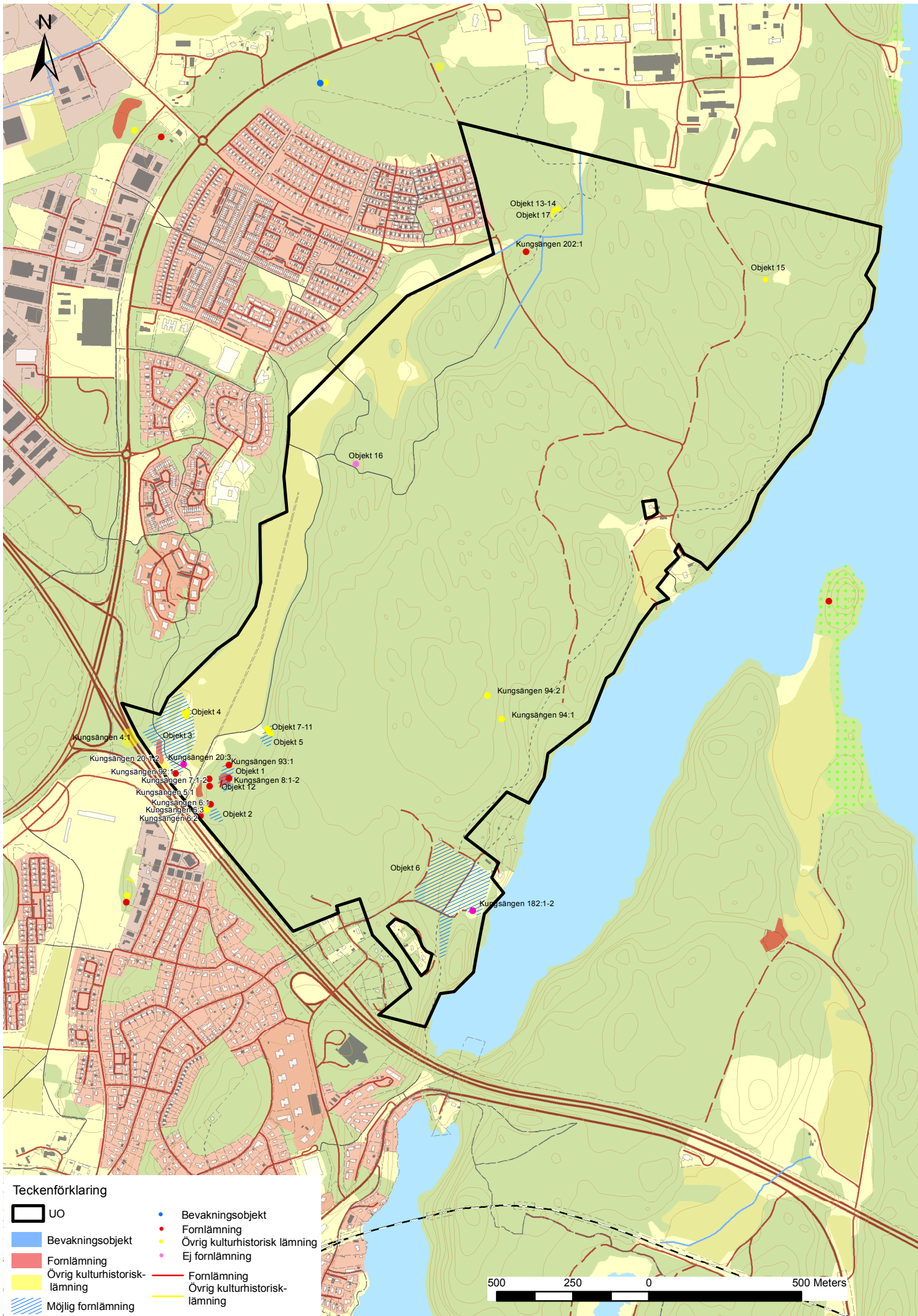
fornlämning i form av en tillsynes ensamliggande stensättning. Där kan en koppling åt nordväst anas genom förekomst av fornlämningar i den riktningen men utanför utredningsområdet. De möjliga boplatserna återfinns också i det sydvästra hörnet samt vid Rankhus, där det finns uppgifter om gjorda fynd och förekomst en gravhög. De möjliga boplatserna objekt 2, 4 och 12 sammanfaller med eller ligger i nära anslutning till kända gravar och odlingslämningar.

Inför utredningen förekom tre bevakningsobjekt (lämningar med oklar status) Kungsängen 8:1–2 och Kungsängen 92:1. Kungsängen 8:1–2 (fossil åker och stensättning) har bedömts som fornlämning då platsen enligt 1690 års karta, häradsekonomska kartan och 1950-talets ekonomiska karta inte har varit uppodlad. Den möjliga stensättningen har bedömts som fornlämning då den utseendemässigt liknar de omkringliggande stensättningarna. Kungsängen 92:1 (röse) har bedömts som fornlämning baserat på ett för lämningstypen optimalt topografiskt läge och att den trots skador är välavgränsad och har ett jämt stenmaterial i packningen.

Tabell 1. Utredningsresultat, lämningar registrerade i fornminnesregistret och nypåträffade objekt

Objekt nr/FMIS-id	Typ	Status	Form	Storlek	Beskrivning
1	Möjlig boplat	Möjlig fornlämning	-	-	En relativt stenfri platåliknande höjdrygg i skogsmark som till stor del sammanfaller med odlingsyta
2	Möjlig boplat	Möjlig fornlämning	-	-	Höglant och relativt stenfri skogsmark där både en förhistorisk boplat och bebyggelse från historisk tid kan förekomma
3	Möjlig boplat	Möjlig fornlämning	-	-	En högt liggande platå, udde, i åkermark
4	Husgrund/värn?	Övrig kulturhistorisk lämning	-	-	Konstruktion bestående av syllstens-/murliknande, stenrader samt övertorvade, fundamentliknande, stenpartier. Stort inslag av skarpkantad/sprängd sten
5	Möjlig boplat	Möjlig fornlämning	-	-	Platåliknande öppen mark, fd åker, vid foten av sluttande skogsmark
6	Möjlig boplat	Möjlig fornlämning	-	-	Öppen och delvis igenväxande åker i östsluttande mark. Uppgift om grav och fynd (Kungsängen 182:1–2)
7	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Oval	7,0x2,5 och 0,8 meter högt	Beläget vid kanten av äldre åker. Övermossat. Flerskiktat, 0,1–0,5 meter stora stenar.
8	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Rund	6,0x4,0	Beläget vid kanten av äldre åker. Övermossat. Enskiktat, 0,3–1,0 meter stora stenar. Inslag av skarpkantad sten.
9	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Oregelbunden	4,0 meter och 0,6 meter högt	Beläget vid kanten av äldre åker. Övermossat. Flerskiktat, 0,5–1,0 meter stora stenar. Inslag av skarpkantad sten.
10	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Oval	7,0x1,0	Beläget vid kanten av äldre åker. Övermossat. Flerskiktat, 0,2–0,5 meter stora stenar.
11	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Oval	3,5x2,0	Beläget vid kanten av äldre åker. Övermossat. Flerskiktat, 0,15–0,5 meter stora stenar.
12	Stensträng	Fornlämning	-	2,0x1,0 meter (N–S) lång, intill 0,8 meter hög	Belägen i höglänt skogsmark. Övermossad. Ansluter till ett block i södra änden. Enradig, 0,8–1,2 meter stora stenar
13	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Oval	8,0x1,0–2,0 och 0,5 meter högt	Skarpkantad sten, sentida
14	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Oval	10,0x1,5–2,5	Skarpkantad/sprängd sten, sentida
15	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	Rundad	3,0 meter och 0,4 meter högt	Belägen i anslutning till äldre åker. Övermossat. 0,2–0,5 meter stora stenar
16	Fornlämningsliknande lämning	Ej fornlämning	Rundad	3,5m och 0,3 meter högt	Belägen i krönläge på höjdrygg i skogsmark. Delvis övermossad. Gles stensamling av 0,3–0,6 meter stora stenar
17	Stensträng	Övrig kulturhistorisk lämning	-	18,0x1,0–1,5 meter (N–S, NV–SÖ) lång	Belägen på mindre höjd i skogsmark. Delvis övermossad. Enskiktad och

Objekt nr/FMIS-id	Typ	Status	Form	Storlek	Beskrivning
				och intill 0,8 meter hög	enradig med inslag av skarpkantig/sprängd sten
Kungsängen 5:1	Gravfält	Fornlämning	-	-	Fem runda stensättningar
Kungsängen 6:1-3	Gravar	Fornlämning (2 stycken), övrig kulturhistorisk lämning (1 styck)	-	-	Två stensättningar och en stensättningsliknande lämning
Kungsängen 7:1-2	Gravar	Fornlämning	Rundad	6,0-7,0 meter stora	En hög och en stensättning
Kungsängen 8:1-2	Fossil åker och stensättning	Fornlämning (ny bedömning)	-	-	Fossil åker, 35x30 meter, stenfria ytor. Finns ej på kartor (1600-1950-tal). Stensättning, 3,5 meter stor, övertorvad
Kungsängen 20:1-2	Gravfält	Fornlämning/övrig kulturhistorisk lämning			En hög och sju runda stensättningar. Södra delen undersökt.
Kungsängen 20:3	Fyndplats	Uppgift om	-	-	Fynd av 1 likarmat bronsspänne, 1 fibula av brons, 1 järkniv, 1 örslev, 1 pincett, samt pärlor
Kungsängen 92:1	Röse	Fornlämning (ny bedömning)	Rundad	4,5 meter och 0,3-0,6 meter hög	Krön av mindre höjd. Stenarna är 0,2-0,6 meter stora. I mitten grop, 1,5 meter och 0,3 meter djup. Omplockad packning som är utrasad mot nordväst. Förekomst av röjningssten. Välvgränsad, särskilt mot söder
Kungsängen 93:1	Stensättning	Fornlämning	Rund	4 meter	Övertorvad
Kungsängen 182:1-2	Grav, fyndplats	Uppgift om	-	-	Förekomst av gravhög (ej återfunnen 1979), fynd av stenålderskaraktär vid åkerbruk
Kungsängen 202:1	Stensättning	Fornlämning	Rund	4 meter	Övertorvad

Teckenförklaring

- UO
- Bevakningsobjekt
- Fornlämning
- Övrig kulturhistorisk-lämning
- Möjlig fornlämning
- Bevakningsobjekt
- Fornlämning
- Övrig kulturhistorisk-lämning
- Ej fornlämning
- Fornlämning
- Övrig kulturhistorisk-lämning

500 250 0 500 Meters